

MILJÖHANDBOK

Griftegårdsavdelningen Tranås kommun

Miljöhandboken är aktuell och godkänd (underskrift av respektive)

Datum för uppdatering:	2016-04-01
Miljösamordnare:	Anki Lantz
Datum för godkännande:	2016-06-08
Verksamhetsansvarig (godkännare):	Lars Sundin

Verksamhetsbeskrivning och miljöorganisation

Verksamhetsnamn: Griftegårdsavdelningen	
Besöksadress: Griftegårdsgatan 1	Postadress: Tranås kommun, 573 82 Tranås
Organisationsnummer: 212000-0597	Antal medarbetare: 16
Miljösamordnare: Anki Lantz	E-postadress: anki.lantz@tranas.se
Verksamhetsansvarig: Lars Sundin	E-postadress: lars.sundin@tranas.se
Telefon: 0140-683 24	Hemsida: www.tranas.se

Beskrivning av verksamheten:

Griftegårdsavdelningen ansvarar för begravningsverksamheten inom Tranås Kommun. Vilket omfattar kommuns egna begravningsplatser Tranås nya- och gamla griftegård samt kyrkans fyra begravningsplatser Säby kyrkogård, Linderås kyrkogård, Adelös kyrkogård samt Sommens skogskyrkogård. Avdelningen ansvar även för krematorieverksamheten i Ängarydskapellet.

I vårt arbete ingår skötsel och underhåll av ovan nämnda griftegårdar, nyanläggning vid behov och gravskötsel på uppdrag av gravrättsinnehavaren. Samt all administration kring detta. I anslutning till Ängarydskapellet finns kontor, krematorium och bårhus. Vi har även mannskapslokal och verkstad/garagebyggnader.

Våra lokaler

Vi hyr våra lokaler, yta 1 349 m² fördelat på:

Kontor 50 m², lager 125 m², verkstad/garage 456 m², kapell 450 m² och övriga ex personalutrymmen 268 m²

Vi använder följande typ av energikällor för uppvärmning och drift av våra lokaler;

Kontor, kapell och krematorium = bergvärme. Övriga lokaler med luftvärmepump.

Elen ingår inte i hyran, vi har valt grön el från Tranås Energi (*Bra miljöverk, Älvräddarna*)

Material och avfall

Vår huvudsakliga användning av material i vår uteverksamhet består av kompostjord, växter, gräsfrö och höns gödsel. För att driva och underhålla vår maskinpark används vi smörjolja, diesel och alkylatbensin. I krematoriet används rapsolja och i det administrativa arbetet används svanenmärkta kopieringspapper och kuvert. Vi behöver också kemprodukter för lokalvård och hygien.

I vår verksamhet produceras i huvudsak följande typer av avfall:

Kompostjord samt brännbart avfall tex gravljus och annat som besökarna på kyrkogården slänger. Se vidare på bilagan *Avfallsredovisning*

Resande och våra transporter

Arbetsresor för personalen inom kommunens gränser för att jobba på de kyrkogårdar som ligger utanför tätorten. Arbetsledaren som gör inköpsresor inom tätorten. Chefens resande innefattar besök på kyrkogårdar och deltagande i möte på andra kommunala avdelningar.

Vi har följande typer av transporter i vår verksamhet:

Vi transporterar jord och växter till kyrkogårdarna "på landet" samt en del gravstenar som inte ska användas mer. Våra arbetsfordon/maskiner används på alla kyrkogårdarna och körs däremellan vid behov.

Vår verksamhet använder följande typ av fordon och arbetsmaskiner

Citroen C4 2010, Ford Transit, Golf Caddy och Citroen Berlingo (privat)

Traktorgrävare JCB, Traktor MF 5435, Traktor John Deere, Minitraktor New Holland

El-bil Melex 3 st, Elbil Comarth Cross Rider, El-moped Tugger

Gräsklippare Stiga Titan, Stiga Pro 2 st, Hustler och Walker

Lövupptagare HL-500 och en flakcykel

Utsläpp, buller, vibration och lukt

Vi har följande typ av verksamhet som ger utsläpp

Krematorieverksamheten, skötseln av kyrkogårdarna och transportererna ger utsläpp i form av CO₂.

Vår verksamhet är lokaliserade på följande platser (enbart multisitediplom)

All verksamhet utgår från nya griftegården i Tranås.

Miljöarbetet är organiserat på följande sätt i verksamheten:

Verksamhetsansvarig

Lars Sunding
avdelningschef

Miljögrupp

Lars Sundin
Anki Lantz
Anders Göransson
Hasse Knutsson

Miljösamordnare

Anki Lantz – Har det övergripande ansvaret för avdelningen miljöarbete. Viket innebär att vara sammankallande till miljömöte, sammanställa och hålla dokumentationen aktuell, hålla övrig personal informerad om vårt miljöarbete och ansvarar, tillsammans med Anders G för kemikalieförteckning/hantering.

Övriga ansvarsområden

Arbetsledare Anders Göransson ansvarar för avfallshantering och information om det. Ansvarar också för kemikalieförteckning/hantering.

Organisation och delegering beslutades 2014-04-22

Delar av verksamheten som omfattas av miljöledningssystemet:

Hela verksamheten på Griftegårdsavdelningen

2. Miljöutredning

I tabellen nedan listas **alla** verksamhetens aktiviteter som ger direkt och indirekt miljöpåverkan. För de aktiviteter som bedöms som betydande ur miljösynpunkt anges hur mycket som används/släpps ut under ett år.

Alla aktiviteter är rangordnade efter hur stor miljöpåverkan vi bedömer att de har, 1 är mest betydande, därefter 2, 3 och så vidare. De aktiviteter som vi bedömer har betydande miljöpåverkan har vi sammanställt i punktlistan nedanför tabellen. Dessa aktiviteter ligger till grund för miljömål och handlingsplaner.

Aktivitet som påverkar miljön	Hur mycket används och/eller släpps ut?	Rangordning (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 osv.)
<i>Direkt miljöpåverkan</i>		
Kremering – eldningsolja 100% RME	14 163 liter 35 974 kg CO ₂	1
Diesel MKI tjänstefordon (personbilar, pickupper)	2 356,5 liter 5 985 kg CO ₂	3
Diesel MKI arbetsfordon	5 914 liter 15 621 kg CO ₂	2
Maskiner, fordon övrigt – Alkylatbensin	1 997 liter 4 712 kg CO ₂	4
Gödningsmedel – Vårgrön (900), Chryssan (40 kg)	900 kg + ca 40 kg	7
Ogräsbekämpning - Ättika 12%	500 liter	8
Kemikaliförbrukning (allt kem utom olja, drivmedel)	Ca 285 liter	5
Avfall brännbart	4 180 kg	6
*Elanvändning/varav uppvärmning 100% grön el från vår leverantör 136 174 kwh 80 % av totala förbrukning	170 218 kwh 0 kg CO ₂	11
Pappersanvändning kontorspapper inköp	Ca 12500 st	10
Motoroljor/hydraloljor/sågkedjeolja /smörjfett	Ca 200 liter	9
<i>Indirekt miljöpåverkan (även positiv)</i>		
Kompostjord egen produktion	Ca 300 kbm	

Våra betydande miljöaspekter är;

1. Eldningsoljan till kremationer
2. Diesel till arbetsfordon och maskiner
3. Alkylatbensin till gräsklippare mm
4. Kemikalieanvändningen

3. Miljöpolicy, miljömål och handlingsplaner

Miljöpolicy

I vår verksamhet skall vi

- Regelbundet arbeta med miljöförbättringar.

Ex. minska elförbrukningen, förbättra avfallssortering, minska bensin- o diesel-förbrukningen, fasa ut diesel (Eo1 E10) mot grön diesel (taldiesel).
- Följa lagar, förordningar och myndighetskrav som gäller vår verksamhet.
- Undvika användning av främmande ämnen som är svårnedbrytbara eller ovanligt förekommande så att den totala miljöbelastningen minskar.
- Fortlöpande utbilda, stimulera och informera våra medarbetare till engagemang, ansvar och delaktighet i vårt miljöarbete.
- Följa kommunens policy när det gäller inköp av varor och tjänster, fordon och tjänsteresor.
- Spara på resurser genom att återanvända/återvinna/kompostera och använda oss av bästa möjliga teknik.

Daterat och underskivet dokument bifogas. (Flik 2)

Miljömål och handlingsplaner för år: 2016

Mål 1	Minska dieselförbrukningen – mindre utsläpp av CO2		
Åtgärd/Aktivitet	Ansvarig	Tidpunkt	Resurser
Utbildning i eco-driving för personalen	Anki Lantz	2016-12-31	Tid för körning, teori och uppföljning ca 5 tim. Pengar avsatta i budget
Planera, samordna arbetet, Vid nyinköp tänk elbil alt hybrid	Anders Göransson Lars Sundin	Fortlöpande	Ingår i det dagliga arbetet Pengar i bedget
Uppföljning av målet sker på följande sätt:	Årlig statistik på förbrukning per fordon		

Mål 2	Minska förbrukning alkylatbensin – mindre utsläpp av CO2		
Åtgärd/Aktivitet	Ansvarig	Tidpunkt	Resurser
Ersätta bensindrivna maskiner med elverktyg	Anders Göransson Lars Sundin	Fortlöpande	Utrymme i budget

Elbil eller annat elfordon till Säby kkg	Lars Sundin	2017-12-31	Utrymme i budget
Uppföljning av målet sker på följande sätt:	Förbrukning av 2- och 4-taktsbensin per kkg Faktura från leverantör samt lista vid bensinfaten.		

Mål 3	Kemikalieanvändning – fasa ut/ersätta produkter med hög riskfaktor Färre produkter med samma funktion, fler miljömärkta varor		
Åtgärd/Aktivitet	Ansvarig	Tidpunkt	Resurser
Inköpen görs av färre personer	Anders Göransson	Fortlöpande	Tid att se över vad som finns innan nya inköp görs
Fråga leverantörer och återförsäljare efter likvärdig mer miljövänlig produkt	Anders Göransson	Fortlöpande	Ca 5 timmar per år. Pengar i budget för nytt dator-program för kemikaliedokumentation
Uppföljning av målet sker på följande sätt:	Genomgång av kemlista och förbrukning 1 gång per år		

Mål 4	Kremationer – mindre utsläpp av CO2 genom att få ner åtgången av RME per kremation		
Åtgärd/Aktivitet	Ansvarig	Tidpunkt	Resurser
Täta kontakter med ugnslieferantören för att ha rätt inställningar på alla reglage.	Lars Sundin Morgan Färnemyhr Lena Nordahl	Inom en 3-årsperiod	Pengar i budget Aktuellt servicweavtal
Uppföljning av målet sker på följande sätt:	Statistik från datorprogram som hör till ugnen.		

4. Verksamhetsrutiner

Vi har utvärderat behovet av rutiner för att minimera vår miljöpåverkan samt säkerställa att vi uppfyller krav från lagstiftning, kunder och andra intressenter. Vi har beslutat att det är relevant för vår verksamhet att styra följande områden i vårt miljöledningssystem:

- Inköp
- Avfall
- Intern och Extern kommunikation
- Kemikalier

Inköp

Vi styr mot hållbara inköp i vår verksamhet på följande sätt:

Praktiska rutiner för leverantörsuppföljning

Vi ställer följande miljökrav på våra leverantörer:

Vi måste följa *Lagen om offentlig upphandling* när vi köper varor och tjänster. Kommunen har även ett antal policys som vi ska följa. Det är:

- Upphandling-, beställnings- och inköspolicy reviderad 2014-09-22
- Policy för miljöanpassad upphandling KF 2013-02-05
- Resepolicy – riktlinjer för resor dat. 2008-09-19, reviderad 2012-11-05

- Fordonspolicy – anskaffnings-, användnings- och uthyrningsprinciper dat. KF 2008-09-29, reviderad 2013-03-04

Huvudansvarig för inköpen är avdelningschef Lars Sundin. Delegation finns för arbetsledarna (uteverksamheten) och kapellvaktmästaren (kemprodukter städ och hygien) och assistenterna (kontorsmaterial)

Vid de inköp av varor som inte ingår i kommunens centrala upphandling gäller följande:

- Vid alla inköp ska det minst miljöbelastande alternativet väljas. Om priset är högre för en miljömässigt bättre vara får huvudansvarig besluta från fall till fall beroende på prisskillnadens storlek.
- Miljön ska väga tyngre än priset om det är ekonomiskt bärbart.
- Vi ska i första hand försöka samarbeta med leverantörer och entreprenörer som har någon form av miljöledningssystem.

När det tecknas avtal med nya leverantörer kollar vi om de är miljöcertifierade. Om inte så skickar vi en "Begäran om miljöinformation" till dem. På vår leverantörslista bockar vi av när blanketten kommit tillbaka.

Detta kan gälla varor som exempel – gödning, gräsfrö, kisttransporter, växter och övrig griftegårdsutrustning inom parkvård, kisthantering mm.

Praktiska rutiner för miljökrav på produkter/tjänster

Vi gör följande aktiva miljöval vid inköp av produkter och tjänster:
Se ovan.

Resultat av leverantörsuppföljning

Se bilaga "Leverantörer till griftegården 2016" (Flik 3)

Avfall

Vi har följande rutiner för att hantera det avfall som uppkommer i vår verksamhet:

Farligt avfall

Farligt avfall hanteras på följande sätt i vår verksamhet:

Transportör med tillstånd hämtar hos oss: JRAB, Tekniska verken Linköping

Nej vi för inte journal över farligt avfall som vi lämnar ifrån oss.

Vi sorterar avfall i följande fraktioner i vår verksamhet:

Se bilaga "Avfall 2016" (Flik 4)

Intern och Extern kommunikation

Vi informerar våra medarbetare om verksamhetens miljöarbete på följande sätt:

På våra regelbundna arbetsplatsträffa 6 ggr per år. Samt vid behov.

Vi informerar externa intressenter (t.ex. kunder, leverantörer, samarbetspartners, myndigheter) om verksamhetens miljöarbete på följande sätt:

Information om vårt miljöarbete finns uppsatt på anslagstavlor ute på våra kyrkogårdar.

På hemsidan finns miljöpolicy, miljöberättelse och miljödiplomet. www.tranas.se

Info till leverantörer, se ovan under inköp.

Kemikalier

Vi förtecknar de kemikalier vi har i verksamheten och har även säkerhetsdatablad tillgängliga i anslutning till kemikalierna. Kemiska produkter förvaras och hanteras säkert. Vi arbetar aktivt med att byta ut produkter till mer miljöanpassade alternativ.

Se bilaga Kemikalielista (Flik 5)

5. Lagkrav

Vi har gjort en utvärdering av vilka miljölagar och andra regler som berör vår verksamhet.

Tillståndspliktig eller anmälningspliktig verksamhet

Vi bedriver miljöfarlig verksamhet som är tillståndspliktig eller anmälningspliktig enligt Miljöbalken.

Ja, Tillståndspliktig

Ja, Anmälningspliktig

Nej

Verksamhetsrutin/aktivitet	Ansvarig	Lagreferens
<p>Utbildning och kompetens Alla medarbetare ska ha relevant kompetens på miljöområdet.</p> <p>Inköpsrutin/policy Vi ställer miljökrav vid inköp/upphandling.</p>	<p>Lars Sundin Anki Lantz</p> <p>Lars Sundin Anki Lantz</p>	<p>Miljöbalk (MB) SFS 1998:808 MB Kap. 2 Allmänna hänsynsregler §2 Kunskapskravet §3 Försiktighetsprincipen §5 Hushållnings- & kretsloppsprincipen §4 Produktvalsregeln §8 Skadeansvaret</p>
<p>Kemikalier Vi har kemikalieförteckning och säkerhetsdatablad för kemiska produkter.</p> <p>Produkter förvaras och hanteras säkert. Vi arbetar aktivt med att byta ut produkter till mer miljöanpassade alternativ.</p>	<p>Anki Lantz Anders Göransson</p> <p>Anders Göransson</p>	<p>Miljöbalk (MB) SFS 1998:808 MB Kap. 2 Allmänna hänsynsregler §2 Kunskapskravet §3 Försiktighetsprincipen §4 Produktvalsregeln</p> <p>MB kap. 14 Kemiska produkter och biotekniska organismer Förordning om kemiska produkter och biotekniska organismer (SFS 2008:245) REACH-förordningen Förordning (EG) nr 1907/2006</p>
<p>Avfall Vi arbetar aktivt med att minska, återanvända och återvinna avfall.</p> <p>Farligt avfall förvaras och transporteras enligt lagkrav.</p>	<p>Anders Göransson</p> <p>Anders Göransson</p>	<p>Miljöbalk (MB) SFS 1998:808 MB Kap 15 Avfall och producentansvar Avfallsförordningen (SFS 2011:927) Naturvårdsverkets föreskrifter om transport av avfall (NFS 2005:3)</p> <p>MB Kap. 2 Allmänna hänsynsregler §5 Hushållnings- & kretsloppsprincipen Förordning om producentansvar för: Förpackningar (SFS 2014:1073), Returpapper (SFS 2014:1074), Batterier (SFS 2008:834), Bilar (SFS 2007:185), Däck (SFS 1994:1236), Elprodukter (SFS 2014:1075), Glödlampor och vissa belysningsarmaturer (SFS 2000:208)</p> <p>Lokal renhållningsordning och avfallsplan i kommunen</p>
<p>Tomgångskörning Vi undviker tomgångskörning mer än 1 minut och har informerat våra medarbetare om detta.</p>	<p>Anders Göransson</p>	<p>Lokala föreskrifter avseende hälsa och miljö</p>
<p>Miljörisker och nödlägesberedskap Vi arbetar systematiskt med brandskydd och att förebygga brand i vår verksamhet</p>	<p>Lars Sundin</p>	<p>Lag om skydd mot olyckor (SFS 2003:778)</p>
<p>Köldmedelshantering Visuell daglig kontroll av termometrar och årlig kontroll utförs av certifierat företag</p>	<p>Lars Sundin</p>	<p>Köldmedelsförordningen och F-gasförordningen</p>
<p>Tillståndspliktig verksamhet Krematorium</p>	<p>Lars Sundin</p>	<p>Miljöbalken 9 kap (SFS 1998:808) Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (SFS 1998:899) Miljödomsbeslut/miljööverdomsbeslut Gjort anmälan eller tillståndsansökan Relevanta rutiner för att uppfylla krav på verksamheten</p>

Verksamhetsrutin/aktivitet	Ansvarig	Lagreferens
Egenkontroll Krematorium	Lars Sundin	Dom 20090922/20100121 Miljöbalken 26 kap (1998:808) Förordning om verksamhetsutövers egenkontroll (SFS 1998:901) Relevant egenkontrollprogram Uppfylla relevanta egenkontrollpunkter i checklista

6. Miljörisker och nödlägesberedskap

I tabellen nedan har vi dokumenterat relevanta miljörisker i vår verksamhet, hur vi ska agera för att förhindra dem och vad vi gör om de ändå händer. I de fall en längre instruktion behövs har vi gett en hänvisning.

Miljörisk	Förhindras genom	Vid olycka görs följande
Brand	Regelbunden brandsyn, skyddsron och fasighetssyn	Följa rutiner: rädda, larma , släcka
Drivmedel - förvaring	Invallning av tankar, uppsamlingskärl under bensinförvaring	Sanering av drivmedel
Krematorieverksamhet, driftstörning	Att följa egenkontrollprogram enligt miljöbalken	Se egenkontrollprogram
Krematorieverksamhet bränsleförvaring	Invallning av tanken	Sanering av RME-olja
Bårhus och bisättning kylar, frys Läckage av köldmedel	Årlig läcksökning av aggregaten	Kontaktar ett certifierat serviceföretag

7. Utbildning och kompetens

Våra medarbetare får miljöutbildning inom ett år från anställning. Vi identifierar årligen utbildningsbehov för våra medarbetare och sammanställer detta i kompetensplanen.

Se bilagor ”Genomförda utbildningar” och ”Utbildningsplan” (Flik 6)

8. Miljöberättelse

Vi gör varje år en egen uppföljning av vårt miljöarbete i form av en miljöberättelse.

Miljöberättelse för år: 2015

Verksamhetens miljöpåverkan

Vi har i vår miljöutredning identifierat följande miljöaspekter som de mest betydande:

- Utsläpp av CO₂ Elförbrukning, dock 100 % grön el
- Utsläpp av CO₂ från maskiner, arbetsfordon och övriga fordon som körs med diesel
- Kemikalieförbrukningen
- Alkylatbensin till småmaskiner och gräsklippare
- Kontorspappersförbrukning

- Brännbart avfall
- Utsläpp av CO₂ Kremationer, 100 % RME

Miljöindikatorer/Nyckeltal för miljöpåverkan				
Miljöaspekt	Nyckeltal år 2012	Nyckeltal år 2013	Nyckeltal år 2014	Nyckeltal år 2015
Elförbrukning total	176 665	188 612	168 477	170 218
Varav uppvärmning 80%	141 332	150 890	134 782	136 174
Gradtalskorrigering				
Årets värde att dela med (x)	168 222 (0,97)	175 293 (0,96)	134 027 (0,88)	137 549 (0,99)
Där 1,0 motsvarar normalår				
Diesel fordon och maskiner	7 419 l	8 812 l	8 859 l	8 270,5 l
Kemikalier andel miljömärkta varor i %	15 %	14,5 %	12 %	16 %
Alkylatbensin	2 456 l	1 600 l	1 905 l	1 997 l
Kontorspappersförbrukning	Ca 10 000 st	Ca 17 000 st	Ca 25 000 st	Ca 12 500 st
Brännbart avfall	6 840 kg	5 790 kg	5 700 kg	4 180 kr

Uppföljning av miljömål och kommentarer till utvecklingen av miljöindikatorer

Vi har under det senaste året arbetat med våra miljömål och har följande resultat:

- **Förbrukning diesel för maskiner och fordon**
- **Förbrukning alkylatbensin**
- **Kemikalieförbrukningen**
- **Kremering**
- **Elförbrukningen**
Vi kan konstatera att förbrukningen stabiliserat sig de senaste åren efter installation av värmepump och byta av armaturer, kylar och glödlampor. Under 2016 installeras ny ventilation i kapellbyggnaden samt att termostaterna på elementen spärras vid max 22°. Vi får se om det har någon effekt på förbrukningen. I övrigt har vi föreslagit för fastighetsägaren att undersöka möjligheten att installera bergvärme även i personalbyggnaden
- **Dieselförbrukning för fordon och maskiner**
I vår miljöplan står det att vi *inte* ska öka koldioxidutsläppet, det har vi lyckats med.

Vi har minskat på dieselförbrukningen och utsläppt koldioxid på den delen som gäller personbilar och pick-upper. Alltså de transporter vi kan påverka själva. När man tittar på bilagan "Fördelning diesel per fordon" så är den totala förbrukningen högre där än vad som redovisas i det här dokumentet. Det beror på att vår traktorgrävare (JCB:n) har ökat sin förbrukning mycket till följd av att Parkavdelningen använder den många fler timmar än tidigare. Vi har räknat bort en 1/4 av mängden diesel som deras. Tyvärr har vi inte räknat bort detta tidigare men eftersom ökningen var så stor 2015 började vi fundera på vad det berodde på. **På alla övriga dieselmaskiner har förbrukningen gått ner.** Både sommar och vinter styr vädret

mycket hur vi använder våra maskiner. Vad vi fortsätter att tänka på är samordning av arbetet, inte låta dem gå på tomgång i onödan och vid nyinköp påverka de som upphandlar att ta hänsyn till miljön tex elbil eller hybrid för personbilar och pick-upper.

- **Kemikalier**

Under 2015 har vi:

- ökat antalet miljömärkta produkter
- rensat ut det vi inte använder, fått färre antal kemikalier
- ersatt några med hög riskfaktor

Vi har inte minskat förbrukning mätt i antal liter men vi har färre produkter och något större andel miljömärkta varor vilket är ett lyft från förra året. Vi ska fortsätta fråga efter mer miljövänliga/märkta alternativ och begränsa antalet olika sorter.

- **Förbrukning alkylatbensin**

Vi har inte nått målet att minska utsläppet från alkylatbensinen totalt sett. Men vi lägger färre timmar på trimning och lövblåsning än förut. På en kyrkogård används en gräsklippare som transportfordon, vilket inte är bra, då det går åt mycket a-bensin till det. Vår önskan är att kunna ha en elbil alt. elmoped där istället med det är inte våra lokaler vi använder som garage, så vi måste få till en lösning med kyrkan för det. Vädrets påverkan på växtligheten har ju också betydelse för a-bensinförbrukningen.

Från och med 2015 har vi mycket bättre koll på förbrukningen per kyrkogård tack vara att personalen skriver upp på listor för resp. kkg när de hämtar bensin. Förut gjordes en procentuell fördelning vilket inte var så bra.

- **Kremering**

Vi har inte nått målsättningen att inte öka koldioxidutsläppet vid kremering. Rutinerna för egenkontroll och service följs. Det har varit lite störningar i driften som kan påverka förbrukningen och så har vi kremerat fler än året innan.

Vi ska ha täta kontakter med ugnslieferantören för att få det driftsäkert. Under 2015 har vi förbrukat mindre per kremering och vår målsättning är att på sikt komma ner till 49 liter/kremation. 2014 hade vi 65 liter/kremation och 2015 var det 65 liter/kremation.

Det är inte så mycket vi kan påverka när det gäller förbrukningen vid kremation men eftersom kremeringen är det som släpper ut mest koldioxid i vår verksamhet så ska det vara med i vår miljöplan så att vi är medvetna och gör det vi kan för att påverka processen.

Redovisning genomförda aktiviteter för att minska miljöpåverkan

Aktiviteter för att minska elförbrukningen

- Våra lokaler (som från och med 2011 inte är våra) har direktverkande el – avdelningen har äskat och fått medel för en luftvärmepumpänläggning (investering 650 kkr). Den installerades i december **2012**.
- Minskat elförbrukningen genom att monterat rörelsedetektorer i de utrymme där så var möjligt och installerat veckotimer till samtliga motorvärmareuttag
- Ytterbelysning på nya griftegården med kvicksilverarmaturer har bytts ut till LED-armaturer. Dette skedde under vintern **2012/2013**.
- Vi har bytt ut samtliga kylar och frysar i vår bisättningslokal (energismålare) **2014**
- Byte av glödlampor i kapellt till LED-lampor. **2015**
- Sätta dit grenuttag med brytare där vi har datorer. **2014**
- Byte av blandare i duschar i personalbyggnaden. **2015**

Aktiviteter för att minska förbrukningen av drivmedel

- Köpt in en cykel med flak som användas i verksamheten.
- Köpt uppladdningsbara arbetsredskap tex. häcksaxar och motorsåg. **2014/2015**
- Installerat en robotklippare i minneslunden på nya griftegården. **2015**
- Den personal som kör mest i tjänsten har gått kurs i eco-driving (2014)

Aktiviteter för att minska mängden sopor

- Sopsortering – sedan 2010 har mängden brännbart avfall minskat med nästan 50 % tack vare sortering
- Bytt ut merparten av Alkyltbensin i smådunkar till större kärl (200 l) vilket ger mindre mängd små plastdunkar.
- Säger ifrån om utskicka av kataloger och pappersreklam, läser digitalt istället.
- Vi erbjuder gratis kompostjord på alla våra griftegårdar så besökarna inte behöver ta hit jord i säckar och kassar.

Övriga aktiviteter

- Minskat användningen av kemiska preparat. Ständigt pågående arbete med att fasat ut extra farliga produkter och ersatt med mer miljövänliga varor.
- Vallat in dieseltanken vid verkstaden och RME-tanken i krematoriet för att förhindra miljöfarligt läckage.
- Byte till rapsolja för ugnen i krematoriet. **2014**
- Utbildat all personal, även säsongsanställd, i grundläggande miljökunskap.
Anki Lantz och Hasse Knutsson har gått miljöledarutbildning
- Vi säljer begagnade gravstenar för återbruk
- Vi erbjuder perenna skötselalternativ och dessa har ökat i antal år från år
- Vi underhåller våra fågelholkar, planterar insektsvänliga växter och har bikupor för att värna om den biologiska mångfalden.

Planerade åtgärder för 2016

Köpa fler elverktyg och småmaskiner **för att** minska koldioxidutsläppet, bättre arbetsmiljö och bättre miljö även för besökare på kyrkogårdarna.

Köpa en elcykel till nya griftegården **för att** minska koldioxidutsläppet, det ger färre kortare bilresor och personalen bättre hälsa.

Fortsätta förhandla med kyrkan om garageplats för en elbil på Säby kkg **för att** minska koldioxidutsläppet och få en tystare miljö.

Jobba aktivt med att hitta kurser eller föredrag som är lämpligt och intressant för vår verksamhet **för att** bli medvetna och intresserade a vårt miljöarbete.

9. Intern revision

X Vi omfattas inte av krav på intern revision

10. Ledningens genomgång

Verksamhetens ledning går varje år igenom följande punkter:

- Miljöorganisation
- Aktiviteter som påverkar miljön och värderingen av dem
- Miljöpolicyns aktualitet
- Miljömål- och handlingsplan för kommande år
- Verksamhetsrutiner
- Miljörisker och nödlägesberedskap
- Kompetensbehov
- Miljöberättelse
- Resultat från interna och externa revisioner

Ledningens genomgång av ovanstående punkter har resulterat i denna Miljöhandbok som godkänts av verksamhetsansvarig.